

Motion till riksdagen

1988/89:U414

av Stig Gustafsson m.fl. (s)

Förbud mot besök av kärnvapenbestyckade fartyg

Garantier om kärnvapenfrihet som villkor för besök av örlogsfartyg i svenska hamnar och sambandet med upprustningen till havs

Trots att supermakterna nyligen tagit ett första steg mot kärnvapennedrustning genom det s.k. INF-avtalet – som för övrigt ej ratificerats – fortgår upprustningen på andra områden bl.a. till havs. Det kvarstår fortfarande ett starkt behov för de kärnvapenfria staterna att med till buds stående medel söka förmå kärnvapenmakterna att åstadkomma en verklig nedrustning framför allt i fråga om kärnvapen.

Bakgrunden härtill är följande:

Sverige och andra kärnvapenfria stater som anslutit sig till 1968 års icke-spridningsavtal (NPT) har avstått från egna kärnvapen i utbyte mot att kärnvapenmakterna förpliktat sig att förhandla i uppriktig avsikt om effektiva åtgärder för kärnvapenkapprustningens snara upphörande. 20 år har nu gått sedan avtalet skrevs och kärnvapenmakterna har – även om man tar hänsyn till INF-avtalet – ej uppfyllt sina förpliktelser. Upprustningen har fortsatt. Av FN:s studie om den marina upprustningen framgår att detta till stor del skett till havs. I realiteten har kärnvapenmakterna missbrukat den urgamla folkrättsliga principen om havens frihet. På sikt bör havens frihet enbart få utnyttjas för fredliga ändamål. Några avtal som förhindrar den marina upprustningen finns knappast.

Vad kan då göras? Regeringen har i andra sammanhang, främst i samband med det s.k. sexnationsinitiativet, fullt riktigt hävdats att alla stater både har rätt och skyldighet att delta i strävandena att minska och på sikt eliminera kärnvapenhotet. Den nu inledda dialogen mellan supermakterna hindrar inte de kärnvapenfria staterna från att agera. Uppmärksamheten bör inte blott riktas mot USA och Sovjetunionen utan även mot kärnvapenmakterna England, Frankrike och Kina.

Svenska krav på garantier om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök kan därvid vara ett instrument som bl.a. pekar på sambandet med upprustningen till havs och att kärnvapenmakterna hittills inte infriat sina förpliktelser enligt 1968 års icke-spridningsavtal. Fördelen med ett sådant krav är att en regering folkrättsligt sett ensidigt råder över om man skall tillåta örlogsbesök i landets hamnar eller ej. En annan sak är de säkerhetspolitiska konsekvenserna av en skärpt hållning.

En tänkbar effekt är att örlogsbesök från kärnvapenmakterna uteblir. Det bör emellertid vara väsentligare att garantera kärnvapenfrihet på svenskt territorium – också med hänsyn till riskerna i fredstid med sådana vapen – än att några örlogsbesök inte blir av. Till bilden hör att sådana skärpta garantier endast bör avse kärnvapenmakternas örlogsbesök. De blockanslutna länderna på ömse sidor i övrigt kan knappast antas ha kärnvapen ombord under fredstid.

Nästa fråga är om regeringen bör ensidigt införa skärpta krav eller ej. Givetvis bör man, som utrikesutskottet tidigare framhållit, i första hand söka få till stånd en internationell överenskommelse i saken. Lyckas man inte med detta återstår en "mellannivå" där flera kärnvapenfria stater i samarbete fattar liknande ensidiga beslut. Om de bägge första alternativen misslyckas bör Sverige ensidigt skärpa kraven. Effekten av ett ensidigt ställningstagande blir ett vidgat underlag för världsoptionen att påverka sina egna regeringar, precis på samma sätt som Nya Zeelands inställning nu åberopas av världsoptionen för en skärpt hållning från de kärnvapenfria staternas sida mot kärnvapenmakterna.

Det har påståtts att ett ensidigt svenskt ställningstagande skulle försvåra möjligheterna att åstadkomma en nordisk kärnvapenfri zon. Något klart belägg för denna tes finns dock inte. Tvärtom borde sådana ställningstaganden kunna ses som ett första steg i riktning mot att åstadkomma ökad kärnvapenfrihet i det nordiska området. För att inte äventyra möjligheterna till nordiskt samarbete i zonfrågan är det dock angeläget att regeringen söker samarbete på nordisk nivå i frågan om kärnvapenfrihet i hamnarna och undersöker möjligheterna till en gemensam nordisk ståndpunkt.

En annan tänkbar samarbetspartner i frågan är Nya Zeeland. Tillsammans bör de båda regeringarna kunna verka för att flera andra kärnvapenfria staters regeringar skärper sina villkor.

En tredje möjlighet är att regeringen tar upp frågan med de länder som står bakom det s.k. sexnationsinitiativet.

Utrikesutskottet har tidigare pekat på möjligheten att väcka frågan vid ESK.

Regeringen bör uppmanas att samtidigt ta upp frågan på samtliga nu angivna sätt. Först härigenom utnyttjar vi alla befintliga möjligheter att verka i frågan. Därvid bör sambandet med upprustningen till havs poängteras.

Ett sådant gemensamt agerande med andra kärnvapenfria stater kan inte strida mot vår neutralitetspolitik lika litet som internationellt samarbete i form av det s.k. sexnationsinitiativet.

Om regeringen inte aktivt engagerar sig i frågan kan man inte bortse från att kommunerna i Sverige kommer att agera mer än hittills. Kommunalrättsligt sett har hävdats att kommunerna i sin egenskap av ägare till hamnarna också kan sätta villkor för fartygsbesök i de egna hamnarna som ligger i kommunernas intresse. I fråga om kärnvapen gäller detta bl.a. om kärnvapen skall betraktas som farligt gods. För rätt att införa farligt gods kan givetvis restriktioner uppställas.

Det finns redan nu flera kommuner som beslutat uppsätta villkor för besök av utländska örlogsfartyg som kan befaras ha kärnvapen ombord.

Man bör också ha klart för sig att de svenska kommunernas agerande inte kan ses isolerat. Motsvarande frågor har väckts i åtskilliga kommunägda hamnar över världen. Bl.a. har frågor av dylik art varit uppe i Norge, Holland, Belgien, Canada och Australien. De svenska kommunerna kan därför sägas ingå i en internationell opinion mot besök av kärnvapenfartyg i hamnarna.

Det är emellertid rimligare att regeringen helst i samarbete med andra kärnvapenfria stater skärper sin hållning än överlämnar frågan åt kommunerna.

Det bör också uppmärksammas att det bör – vid sidan av garantier för kärnvapenfrihet vid örlogsbesök – finnas andra konstruktiva förslag som syftar till att initiera någon form av förhandlingar om upprustningen till havs. På kort sikt är det knappast realistiskt att tro att supermakterna skulle kunna enas om några kvantitativa begränsningar av sina flottor. Däremot bör man också från svenskt håll kunna ta upp frågor som avser att förebygga incidenter till havs och sådana som avser förtroendeskapande åtgärder till havs. Vi vill här peka på två möjligheter som närmare bör övervägas.

Supermakterna har på olika sätt markerat och träffat överenskommelser om att man är beredda att underkasta sig kontroller och inspektioner när det gäller de landbaserade stridskrafterna. Så har skett bl.a. i ESK-processen. Syftet är att åstadkomma förtroendeskapande åtgärder. Från dessa synpunkter bör man överväga möjligheten av ett svenskt initiativ för att luckra upp den urgamla folkrättsliga principen om att främmande statsfartyg åtnjuter immunitet, dvs inte får inspekteras. När principen kom till fanns inga kärnvapenbärande fartyg. Folkrätten måste givetvis byggas ut för att bl.a. hinna ikapp vapenutvecklingen. Principen om immunitet har på grund av vapenutvecklingen överlevt sig själv. Till bilden hör att den tekniska utvecklingen kan göra det möjligt att företa undersökningar om kärnvapen finns eller ej från land, utan att man går ombord. Därmed har principen underminerats.

En annan möjlighet som bör närmare övervägas är att finna någon form för att förse fartyg som är kärnvapenbärande med någon typ av särskilda markeringar eller igenkänningstecken.

Åtgärder i detta syfte bör kunna vara både förtroendeskapande och kunna bidra till att förebygga incidenter. Bägge dessa frågor bör närmare övervägas av regeringen som därefter bör ta upp frågan i lämpligt FN-organ eller i ESK-processen.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen i ESK eller i lämpligt FN-sammanhang väcker frågan om uttryckliga garantier för kärnvapenfrihet vid örlogsbesök,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande möjligheterna till en gemensam nordisk ståndpunkt i frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande möjligheterna till ett samarbete med Nya Zeeland i frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök,

Mot. 1988/89

U414

4. att riksdagen begär att regeringen tar upp frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök inom ramen för det s.k. sexnationsinitiativet,

5. att riksdagen begär att regeringen överväger möjligheten att i lämpligt FN-organ eller i ESK-processen ta upp frågan om begränsningar av främmande statsfartygs immunitet,

6. att riksdagen begär att regeringen överväger möjligheten att i lämpligt FN-organ eller i ESK-processen ta upp frågan om att finna former för särskilda markeringar av fartyg som bär kärnvapen.

Stockholm den 24 januari 1989

Stig Gustafsson (s)

Oskar Lindkvist (s)

Berit Löfstedt (s)

Hans-Göran Franck (s)

Erkki Tammenoksa (s)

